

Maria Dąbrowska-Bąk
Maciej Muskała
UAM Poznań

PIJAŃSTWO NIELETNICH

Niemalą wycinek naszej rzeczywistości stanowią problemy związane z nadużywaniem i uzależnieniem od alkoholu. Szacowane dane podają, że osób nadużywających go jest w naszym kraju od 2 do 2,5 mln, natomiast uzależnionych ok. 800 tys.¹. Bardzo niepokojący jest fakt, że zarówno wśród jednej jak i drugiej kategorii osób rośnie procent młodzieży. Wskaźnikiem zagrożenia alkoholizmem jest jednak nie tyle ilość czystego alkoholu przypadająca na jednego mieszkańca kraju, co raczej styl czy wzór konsumpcji. W tym zakresie literatura przywołuje trzy style picia: śródziemnomorski, cechujący się przewagą wina, towarzyszącego biesiadzie, niemiecki, gdzie dominuje piwo i północny- kraje skandynawskie i Rosja – charakteryzujący się wypijaniem jednorazowo dużych dawek wysokoprocentowych alkoholi po to, by się upić. Ten ostatni styl picia przeważał w okresie PRL² po 1989r. przechodząc stopniowo w dominację piwa. Według danych Związku Pracodawców Przemysłu Piwowarskiego - Browary Polskie³ dotyczących lat 90-tych to najdynamiczniej rozwijający się segment rynku.. Od 1990r. spożycie piwa wzrosło o ponad 300 procent. Można na to zjawisko patrzeć z dwu odmiennych perspektyw. Po pierwsze: piwo poprzez wzrost spożycia zaczyna dominować w strukturze spożycia "detronizując" wódkę i powodując spadek zainteresowania konsumentów mocnymi alkoholami, co może przynieść tylko pozytywne skutki⁴. Jednak, o czym była mowa wcześniej, nie tylko struktura spożycia decyduje o ewentualnych następstwach picia. Zasadniczą rolę odgrywa tu styl, a ten, choć ewoluje, w swej istocie pozostał niezmienny. Innymi słowy, nadal pijemy głównie by się upijać, czynimy to jednak przy pomocy piwa.

Jednak, jak pokazują wyniki ogólnopolskich badań zrealizowanych na zlecenie Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Sopocie średnie spożycie wódki w latach 2002 – 2005 zwiększyło się o ponad 40%⁵. Tendencja widoczna w odniesieniu do całości rynku niekoniecznie musi się jednak odnosić do populacji pijących nieletnich. Wydaje się jednak, że i na tym obszarze zaczyna się rysować podobny trend, na co wskazywałyby badania Sierosławskiego realizowane w ramach Europejskiego Programu Badań Ankiety w Szkołach ESPAD. Wynika z nich, iż w latach od 1995 do 2003 r. obserwowany był wśród gimnazjalistów stały wzrost popularności piwa, która to tendencja uległa załamaniu co pokazał ostatni raport z 2007 r.

Trzeba jednak zaznaczyć, że zarazem wśród uczniów starszych – jak podkreśla autor – „mamy do czynienia praktycznie ze stabilizacją popularności wszystkich trzech typów napojów alkoholowych”⁶. Jakkolwiek raport analizuje zjawisko na przykładzie populacji gimnazjalnej z klas trzecich i młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych, można zakładać, że i wśród młodszych uczniów pijaństwo nie należy do rzadkości. Trudno bowiem przypuszczać, by tak wysokie wskaźniki kontaktu z alkoholem, jak to podają dostępne nam statystyki, były rezultatem tylko inicjacji. Warto też podkreślić, że wg cytowanego raportu aż 51,9% badanych ma już za sobą przekroczenie progu nietrzeźwości, zaś wśród badanych z grupy młodszej – aż co piąty przeżył ten stan w czasie 30 dni przed badaniem.

Podobne tendencje ujmuje też raport opublikowany w 2008r. autorstwa J.Czapińskiego⁷. Zebrane dane ukazują systematyczny wzrost odsetka młodzieży pijącej alkohol zarówno w ciągu ostatniego roku

¹ Źródło: PARPA, por. <http://www.parpa.pl/?sub=0&check=0>

² J. Falewicz, Społeczne uwarunkowania alkoholizmu w Polsce. Próba diagnozy, prognozy, socjoterapii, [w:] A. Podgórecki (red.), Zagadnienia patologii społecznej, Warszawa 1976, s.350.

³ Zob: http://www.browary-polskie.pl/rynek_piwa_w_polsce.php?

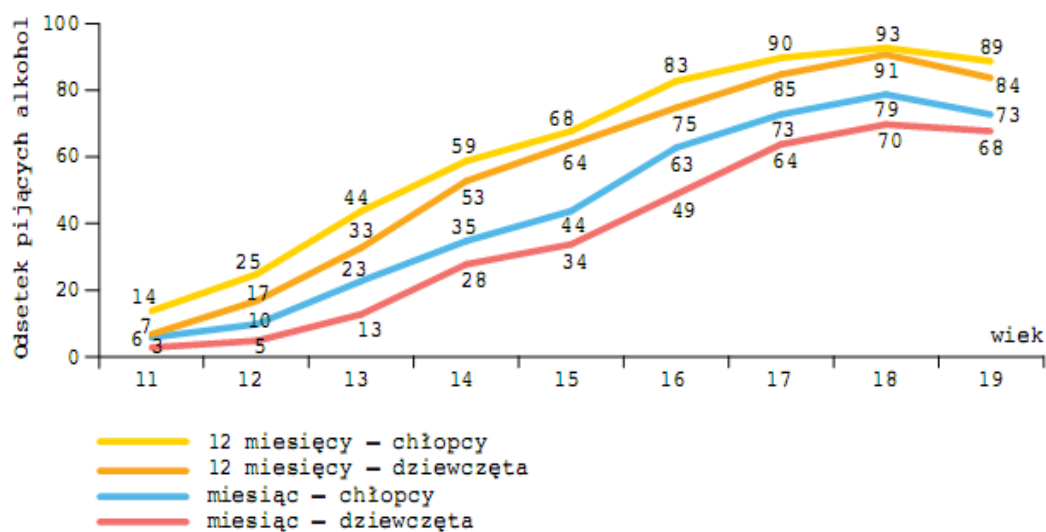
⁴ Patrz: dane GUS nt. spożycia alkoholu na jednego mieszkańca

⁵ Por. http://www.parpa.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=248&Itemid=186

⁶ J. Sierosławski, Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2007 r., Warszawa 2007, s. 19.

⁷ Diagnoza Szkolna 2008 *Przemoc i inne problemy w polskiej szkole* J. Czapiński

jak i w okresie ostatniego miesiąca przed badaniem. Liczba pijących rośnie wraz z wiekiem, przy czym- co znamienne- nie ma kategorii klas bez desygnatów: już w dolnym przedziale skali, obejmującym sięgające po alkohol dzieci zaledwie 11-letnie, sytuuje się 21% uczniów (14% chłopców i 7 % dziewczynek). W trzynastym roku życia kontakt z alkoholem zaliczyła już prawie połowa chłopców i ponad 1/3 dziewcząt (odpowiednio 44 i 33 %) Jest to zarazem jedyny przedział wiekowy, gdzie odsetki pijących dziewczynek są wyraźnie, bo ponad 10% niższe, niż pijących chłopców. Z wiekiem proporcje ulegają spłaszczeniu, oscylując wokół różnicy około 5 % na korzyść chłopców, by wyrównać się niemal w 18 roku życia (wpływ „osiemnastek”?), gdzie młodzi w ponad 90% przyznają się do spożywania alkoholu zarówno w ciągu ostatniego roku jak i w ostatnim miesiącu. Charakterystyczne zjawisko obserwujemy też na poziomie zaczynającej się edukacji w liceach: początkowo dziewczęta piją mniej, by w końcówce edukacji niemal się z kolegami zrównać.

Źródło: Diagnoza Szkolna 2008, Przemoc i inne problemy w polskiej szkole, s. 34.

Na powagę zjawiska wskazują też dane z raportów KG Policji, wskazujące iż od kilku lat drastycznie rośnie liczba zatrzymanych przez Policję nieletnich będących pod wpływem alkoholu, zaś w jednym tylko roku 2005 do izb wytrzeźwień trafiło aż 27777 nieletnich na ogółem 253 847 zatrzymanych, gdy rok wcześniej proporcje te kształtowały się jak 2658 do 242 025.

Właśnie zagadnienie spadku wieku inicjacji alkoholowej, z perspektywy ewentualnych negatywnych konsekwencji spożywania, staje się dziś najistotniejszym zagadnieniem. Bowiem uzależnienie od alkoholu - zdiagnozowane w życiu dorosłym - jest w sposób jednoznaczny skorelowane z wiekiem rozpoczęcia spożywania alkoholu. Im później zaczynamy pić tym niższy procent uzależnień i odwrotnie, aż do ponad 40% przy inicjacji poniżej 15 roku życia⁸. Godnym odnotowania wydaje się również fakt zmian jakie obserwujemy ostatnimi laty w strukturze spożycia alkoholu ze względu na płeć. Style życia młodych kobiet i mężczyzn wydają się upodabniać również w aspekcie wzoru i wielkości wypijanego alkoholu. Nie wydaje się to pozytywnym zjawiskiem zwłaszcza z uwagi na wcześniejsze, istniejące tu dysproporcje co do ilości i wieku inicjacji alkoholowej; wszak to nie młodzież męska- jak dotąd- zaczynała pić później i piła mniej.

Inicjację alkoholową nieletnich niejednokrotnie ułatwiają dorośli. Spójrzmy na poniższe zestawienie.

⁸ B. F. Grant, D.A. Dawson, Age at onset of alcohol use and its association with DSM-IV alcohol abuse and dependence: Results from the National Longitudinal Alcohol Epidemiologic Survey. J Sub Abuse 9, 1997, ss.103-110.

Tabela 1. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem dokonywane przez młodzież w wieku 15-16 lat.

		Odsetek dokonujących prób zakupów	Średnia liczba prób zakupów w ciągu 12 miesięcy	Odsetek odmów wśród prób zakupów
piwo	1995	60,0	16	5,4
	1999	57,7	18	9,5
	2003	63,6	21	10,3
	2007	45,9	18	12,4
wino	1995	33,6	10	8,8
	1999	33,9	10	8,9
	2003	23,9	11	16,6
	2007	14,0	11	15,5
wódka	1995	41,0	9	18,0
	1999	27,1	9	14,7
	2003	27,9	12	14,0
	2007	19,3	11	11,2

Źródło: Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2007 r. Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną EUROPEJSKI PROGRAM BADAŃ ANKIETOWYCH W SZKOŁACH ESPAD

Jak wynika z powyższego zestawienia łatwość nabycia alkoholu wśród nieletnich jest powszechna. I choć odsetek odmów wśród prób zakupu piwa, zatem najczęściej spożywanej postaci alkoholu przez młodzież, na przestrzeni ostatnich lat wzrósł znacząco, wydaje się nie stanowić istotnej przeszkody w dostępie do tego napoju, gdyż tylko co dziesiąta próba kończy się niepowodzeniem. Walka z powszechnie naruszaniem zakazu sprzedaży alkoholu osobom poniżej 18 roku życia nie przynosi spodziewanych rezultatów. Kampanie społeczne czy działania policji (w sytuacji zatrzymania nieletniego będącego pod wpływem alkoholu, czynności podjęte przez funkcjonariuszy mają na celu ustalenie kto mu sprzedał lub udostępnił alkohol)⁹ jak widać trafiają w próżnię. Istnieje niemal powszechne przyzwolenie na spożywanie piwa, jakoby nie będącego alkoholem. Ponadto bardzo często zakupu alkoholu dla nieletnich dokonują dorośli bagatelizując ewentualne następstwa spożycia¹⁰. A bywają one bardzo poważne. Z ogólnej liczby czynów karalnych co roku dokonywanych przez nieletnich¹¹ ponad 6% popełnianych jest przez osoby nietrzeźwe.

Rokrocznie policja ujawnia około 15 tysięcy nieletnich będących pod wpływem alkoholu¹². Można domniemywać, że do wielu przestępstw, których dokonuje część z nich wcale by nie doszło, gdyby sprawcy nie byli pod wpływem alkoholu. A trzeba też pamiętać o skutkach długofalowych, choć może mniej spektakularnych, niż czyny kryminalne. Mamy tu na myśli szerzenie się prymitywizmu w obyczaju młodego pokolenia, ograniczanie jego szans rozwojowych, zaniżanie aspiracji, klimaty sprzyjające obniżaniu się standardów moralnych i intelektualnych w życiu publicznym, mogące skutkować – przy bierności społeczeństwa wychowującego – tworzeniem się mas beznadziejnego proletariatu.¹³ W świetle powyższych uwag możemy stwierdzić, że możliwie dokładna diagnoza sytuacji jest pilną potrzebą chwili.

W niniejszym opracowaniu zostanie podjęta próba spojrzenia na zjawisko pijaństwa wśród młodzieży z dwóch, komplementarnych punktów widzenia: z jednej strony szerokich badań środowiskowych, próbujących określić ogólny zasięg zjawiska, z drugiej zaś – analizy zatrzymań nieletnich w izbie wytrzeźwień, co powinno pozwolić na uchwycenie przypadków ekstremalnych.

Badania środowiskowe przeprowadzono w Poznaniu, w czerwcu 2007r., nieczęsto stosowaną metodą typu *self-report*. Badania tą metodą zmierzają do ustalenia rodzaju i częstotliwości zachowań dewiacyjnych respondentów w oparciu o ich własne deklaracje określające różnego typu naganne zachowania. Zachowania badano posługując się zmodyfikowanym narzędziem użytym w badaniach Barbary Stańdo-Kaweckiej w Krakowie¹⁴. Przy zastosowaniu tej metody dewiantem określamy tego, kto się do tego przyznaje, niezależnie od tego czy jego zachowanie zostało ujawnione. Badaniom poddano młodzież gimnazjalną Poznania w 12 losowo wybranych placówkach miasta.

Kafeteria odpowiedzi, obok pytań o rodzaj alkoholu pity w ciągu ostatniego roku, obejmowała częstotliwość spożycia wyspecyfikowaną następująco: „nigdy”, „kilka razy”, „1-2 w miesiącu”, „1-2 w tygodniu

⁹ W 2006 roku Policja wystąpiła z ponad dwustoma wnioskami o cofnięcie koncesji na sprzedaż alkoholu oraz wszczęła postępowanie w ponad ośmiuset przypadkach o naruszenie art. 208 KK to jest o rozpijanie małoletnich (dane KGP)

¹⁰ Por. np. Alcohol Alert, nr 59, National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism, 2004, <http://www.niaaa.nih.gov>

¹¹ W 2001 roku było to 69366, w następnych latach odpowiednio 2002 – 63317, 2003 - 63.239, 2004 - 70.107, 2005 - 71.482, 2006 - 77.515, 2007 - 72.476

¹² Dane: Raport Komendy Głównej Policji: o zjawiskach patologii społecznej, stanie przestępczości i demoralizacji nieletnich oraz przedsięwzięciach w zakresie prewencji kryminalnej w 2005 roku, Warszawa 2006

¹³ F.Znanięcki, Ludzie terazniejsi a cywilizacja przyszłości, Warszawa 2001, s.204

¹⁴ B. Stańdo-Kawecka, Rozmiary i struktura dewiacyjnych zachowań młodzieży, [w:] A.Gaberle (red.) Przystępstwa i zachowania dewiacyjne dzieci i młodzieży w Krakowie, Zakamycze 2001, s.57-59.

badź częściej”. Odpowiedzi „kilka razy”- kwalifikowano jako poziom ekperymentalny, „1-2 w miesiącu” jako poziom średni, „1-2 w miesiącu i częściej” – jako wysoki. W badaniach zebrano 1567 ankiet. Po odrzuceniu – z różnych względów - 37 , do dalszej analizy pozostawiono 1530, z czego na klasy pierwsze przypada 455, w tym 220 – dziewczynki i 235 chłopcy, klasy drugie: 561 ankiet, w tym 287-dziewczynki i 274-chłopcy wreszcie klasy trzeciej: 529 ankiet z czego 261 to kwestionariusze chłopców i 268- dziewcząt. Wykresy ilustrujące zjawisko zamieszczono w aneksie.

Tabela 2. Zachowania dewiacyjne – pijaństwo

Rodzaj zachowania		Poziom częstotliwości zachowań w badanych szkołach								
		incydentalny			średni			wysoki		
		klasa			klasa			klasa		
		I	II	III	I	II	III	I	II	III
Picie piwa	K	6,3	4,5	6,6	6,3	6,3	6,6	0,7	1,8	9,4
	M	4,8	4,5	13,2	2,8	9,0	15,7	5,6	13,6	24,6
Picie wina	K	9,4	8,1	12,3	2,7	3,6	7,6	0,7	3,6	5,6
	M	3,5	11,8	17	3,4	10	10,4	4,1	6,3	12,3
Picie mocniejszych trunków	K	2,1	11,7	11,4	2,1	3,6	9,4	0,7	1,8	7,6
	M	5	11,8	14,2	3,6	6,3	8,4	2,7	7,2	9,4
Picie wódki	K	3,5	12,7	9,4	3,5	0,9	4,7	1,4	1,8	3,5
	M	3,7	13,6	13,2	2	11,8	8,4	2	7,2	13,2

Analiza ukazuje wielorakie zróżnicowania badanej populacji w kontaktach z alkoholem, zarówno w przekrojach wiekowych, w odniesieniu do płci badanych jak i częstotliwości kontaktów z alkoholem.

Zacznijmy od częstotliwości. Najwyższe odsetki -co nie dziwi- osiąga spożycie incydentalne, rosnące stopniowo w miarę dorastania młodych. W klasach trzecich, a więc wśród piętnastolatków tylko 2,7% uczniów stwierdza, że nigdy nie miało kontaktów z żadnym alkoholem. Innymi słowy, prawie 100 procent populacji, w takiej czy innej formie, smak alkoholu zna. W przedziale wiekowym między klasą pierwszą a trzecią incydentalny kontakt uległ potrojeniu. Możemy taki stan rzeczy potraktować tylko jako przejaw jednej z konstytutywnych cech grup rówieśniczych, do których socjologia wychowania zalicza żądę nowych doświadczeń¹⁵, jednak nie do końca. Przeciwnie bagatelizowaniu zjawiska przemawiają sygnalizowane w populacji częstotliwości kontaktów z alkoholem na poziomie średnim oraz- nade wszystko- wysokim. Wśród najmłodszych do kontaktów na poziomie średnim przyznaje się prawie 1/3 badanych zaś na poziomie wysokim-prawie 1/5. Wśród 14-latków odnośne wskaźniki wyglądają bardziej alarmująco: poziom średni 51,5%, poziom wysoki 43,3%. Jakkolwiek poziom średni w poszczególnych kohortach wiekowych jest niższy od incydentalnego, zaś wysoki od średniego, jednak nie bezwyjątkowo: w grupie uczniów najstarszych poziom wysoki przekracza spożycie charakteryzujące średni, sytuując się na poziomie aż 85,6%. Możemy więc stwierdzić, że im starsi uczniowie tym szersze eksperymentowanie, które następnie, zniechęcając po drodze (klasa II) część eksperymentujących, ostatecznie niemalą część populacji sytuje na drodze prowadzącej do pełnego uzależnienia. (Przypomnijmy, że wysoki poziom spożycia wskaźnikowano jako systematyczny kontakt z alkoholem mający miejsce 2-3 razy tygodniowo lub częściej).

Wśród rodzajów spożywanego trunków nie ma wyraźnego lidera, choć najczęściej, biorąc pod uwagę odsetki wszystkich przyznających się do picia kiedykolwiek, badani sięgają po piwo. Na drugim miejscu jest wino, na trzecim wódka. Dysproporcje w odsetkach pijących ogółem poszczególne trunki nie są jednak wielkie, mieszcząc się w granicach średnio 15%. W spożyciu incydentalnym przoduje wino, na drugim miejscu jest wódka i inne mocniejsze alkohole a dopiero na trzecim piwo. Być może dzieci eksperymenty z piwem mają za sobą już na wcześniejszych etapach kształcenia i nowe środowisko wykorzystują do eksperymentów z silniejszym alkoholem. Poziomy wysoki i średni to dominacja piwa, choć widać znamienne różnice: spożycie piwa na poziomie wskaźnikowanym jako najwyższy wśród młodzieży najstarszych klas wzrasta w porównaniu z młodymi klasami niższymi, zaś spożycie wina i wódki oraz jej mutacji - maleje. Można więc powiedzieć, że styl picia naszej młodzieży gimnazjalnej stanowi w tym względzie swoistą syntezę rosyjsko-niemiecką: widzimy ostre picie wskaźnikowane przez relatywnie wysokie odsetki poziomu wysokiego (Rosja), który się osiąga pijąc w pierwszym rzędzie piwo (Niemcy).

¹⁵ F. Znaniecki, Socjologia wychowania. t. I, Warszawa 2001, s.84.

Spójrzmy na populację pijących przez pryzmat płci. Dostrzegamy bez trudu, że przodującą w tym względzie grupą są niemal wszędzie chłopcy choć odsetki wskaźnikujące picie na poziomach eksperymentalnym i średnim w klasach pierwszych są nieco wyższe wśród dziewczynek. Jednak od klasy drugiej poczynając przewaga chłopców w tym zakresie jest przygniatająca, co najmniej dwu lub trzykrotna, zaś na poziomach średnim i wysokim w klasach pierwszych i drugich nawet czterokrotna. Jednak w klasach trzecich – i to na każdym z badanych poziomów - przewaga chłopców topnieje do mniej niż dwukrotnej. I to nie dlatego, że picie wśród nich spada. Przewaga topnieje ze względu na znaczący wzrost kontaktów z alkoholem wśród dziewcząt. Zauważamy, że piętnastoletnie dziewczęta alkoholizują się dwu, trzykrotnie częściej, niż czyniły to w klasach młodszych zaś na poziomie najwyższym – obserwujemy wzrost spożycia wprost skokowy, przeszło siedmiokrotnie przekraczający odsetki dziewcząt kwalifikowanych do tej kategorii w klasach pierwszych.

Co do gatunków alkoholi stwierdzamy, że dziewczęta, na poziomie eksperymentalnym, preferują wino, następnie mocniejsze trunki wraz z wódką, relatywnie najrzadziej sięgając po piwo. Na poziomie średnim, podobnie jak na wysokim, najczęściej sięgają po piwo następnie likiery i wino, najrzadziej po wódkę. Widzimy więc wśród dziewcząt i chłopców zbliżone profile spożycia (jakkolwiek urozmaicone pewną predylekcją dziewcząt do słodkich alkoholi), choć ogółem odsetki dziewcząt przyznających się do picia są, jak to podkreślano wyżej, znacząco niższe. Niższe, ale nie śladowe, oscylując średnio wokół 10% populacji, z wyraźnie widocznym skokiem odsetka wskazań w klasach trzecich. Powstaje pytanie co takiego się dzieje z dziewczętami w najstarszych klasach gimnazjalnych? Co kryje się za tak znacznym wzrostem tego typu zachowań? I czy- skoncentrowani na problemach jakie zazwyczaj stwarzają w tej dziedzinie chłopcy- nie przegapiliśmy aby czegoś istotnego?

Przejdźmy do określenia skali problemu nadużywania alkoholu przez dzieci i młodzież drastycznie przekraczających próg trzeźwości, w oparciu o analizę zatrzymań tej kategorii osób w izbie wytrzeźwień.

Tego typu placówki działają na podstawie szeregu aktów prawnych. Do najważniejszych, określających ich zakres podmiotowy oraz zakres podejmowanych działań, należą: Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹⁶, która to w art. 40 stwierdza iż: *osoby w stanie nietrzeźwości, które zachowaniem swoim dają powód do zgorzenia w miejscu publicznym lub w zakładzie pracy, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażają życiu lub zdrowiu innych osób, mogą zostać doprowadzone do izby wytrzeźwień*. Zadania jakie ustawodawca stawia przed tego typu placówkami zostały określone w rozporządzeniu ministra zdrowia¹⁷, a należą do nich: opieka nad osobami w stanie nietrzeźwym; udzielanie osobom w stanie nietrzeźwym pierwszej pomocy w nagłych wypadkach; informowanie osób opuszczających izbę o szkodliwości nadużywania alkoholu; nakłanianie osób uzależnionych od alkoholu do poddania się leczeniu odwykowemu, łącznie z wydawaniem przez lekarza izby skierowania na leczenie odwykowe dla osób wyrażających na to zgodę.

Liczba osób doprowadzanych do kilkudziesięciu działających w naszym kraju tego typu placówek (głównie w większych miastach) podlega fluktuacji¹⁸. Ta zmienność determinowana jest wieloma czynnikami w tym aktywnością organów uprawnionych do doprowadzania osób nietrzeźwych do izby¹⁹.

Poznań pod względem liczby osób zatrzymanych w tego typu placówce, w ostatnich latach na poziomie ok. 14 tysięcy w skali roku, plasuje się na 5 – 6 pozycji w skali kraju (po Warszawie, Wrocławiu, Łodzi, Szczecinie i Gdańsku).

Wskaźnik zatrzymań nieletnich na przestrzeni kilku ostatnich lat utrzymuje się na względnie stałym poziomie i stanowi ok. 2% ogółu zatrzymanych w izbach. Wielkość ta jednak nie oddaje rzeczywistej skali zjawiska. Cytowany art. 40 Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi przewiduje możliwość doprowadzenia osób spełniających warunki podmiotowe umieszczenia w izbie wytrzeźwień także do innych placówek. Mowa jest tam o zakładach opieki zdrowotnej, innych placówkach utworzonych lub wskazanych przez jednostkę samorządu terytorialnego

¹⁶ Dz. U. 1982, Nr 35, poz. 230 z późn. zm.

¹⁷ Rozporządzenie ministra zdrowia z dn. 04. 02. 2004 w sprawie trybu doprowadzania, przyjmowania i zwalniania osób w stanie nietrzeźwym oraz organizacji izb wytrzeźwień i placówek utworzonych lub wskazanych przez jednostkę samorządu terytorialnego Dz.U. 04, Nr 20, poz. 192 z późn. zm.

¹⁸ Choć w ostatnich latach wyraźnie rośnie, przykładowo w roku 2004 była o ponad 30% tj. o 58 tysięcy większa niż rok wcześniej a w 2005 wzrosła o kolejne 10 tysięcy.

¹⁹ Poza Policją są to Straż Miejska, Pogotowie i inne

czy wręcz miejscu zamieszkania. Zatem w sytuacji niewystarczającej ilości instytucji realizujących zadania izby wytrzeźwień, nieletni najczęściej odwiezieni są na oddziały detoksykacyjne²⁰, do izb dziecka lub domu rodzinnego, co nie jest odnotowywane w żadnych statystykach. Dlatego też do danych tych należy podchodzić z dużą ostrożnością i rezerwą.

Również w sytuacji takiego miasta jakim jest Poznań, gdzie izba funkcjonuje, organy uprawnione niejednokrotnie korzystają z przysługujących im uprawnień i miast odwozić nieletniego do placówki oddają go pod nadzór opiekunów prawnych poprzestając tylko na pouczeniu. Na taką praktykę mogą wskazywać choćby dane zawarte w Uchwale Nr LIX/632/IV/2004 Rady Miasta Poznania z dnia 15 XII 2004 w sprawie uchwalenia Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Poznaniu na 2005 rok, dotyczące liczby osób przyjętych w Izbie Wytrzeźwień. W pierwszym półroczu 2004 roku ogólna liczba zatrzymań stanowiła 100,3% osób przyjętych do izby w analogicznym okresie roku ubiegłego, lecz w odniesieniu do nieletnich wielkości te przedstawiały się zgoła odmiennie. W analizowanym okresie kategoria ta stanowiła tylko 56,1% przyjęć z roku ubiegłego²¹. Mimo stosowania takich praktyk liczba nieletnich zatrzymywanych rok rocznie w izbie wytrzeźwień jest wciąż znaczna²².

Powyżej prezentowane dane mogą być rozpatrywane jako dodatkowy wskaźnik nadużywania alkoholu przez osoby nieletnie.

W Poznaniu najmłodszy „klient” izby wytrzeźwień byli w wieku 13 lat (co odpowiada VI klasie szkoły podstawowej). Dotyczyło to tylko chłopców, którzy zresztą wśród zatrzymanych nieletnich stanowią zasadniczą część, czyli 95,08 % populacji przy „zaledwie” 4,92% dziewcząt. Wraz z wiekiem liczba zatrzymanych rośnie, podobnie jednak jak w przypadku najmłodszych dotyczy to przede wszystkim chłopców, gdyż zatrzymania nieletnich dziewcząt, również starszych, mimo wyraźnego nawet kilkunastoprocentowego wzrostu w skali ostatnich pięciu lat, mają charakter incydentalny.

Sytuacja społeczno – demograficzna nieletnich pacjentów” izby wytrzeźwień jest w zasadzie od lat niezmienna. Pochodzą głównie z rodzin ubogich, borykających się z trudnościami wychowawczymi, zaś w aspekcie miejsca zamieszkania lokalizujemy ich w dzielnicach robotniczo – przemysłowych, tradycyjnie od lat charakteryzujących się najwyższym stopniem nagromadzenia zachowań dewiacyjnych (Wilda, Jeżyce). Charakter ich aktywności społecznej w blisko 50 % mieści się w kategorii – nie pracuje i nie uczy się. Interesującym może być fakt, że istotne różnice pod tym względem występują w zależności od płci, tylko niewiele ponad 30 % dziewcząt przejawia jakąkolwiek aktywność zawodową czy szkolną.

Jak widać z powyższego zagadnienie wielkości populacji nieletnich zatrzymywanych w izbach wytrzeźwień może być rozpatrywane jako potwierdzenie wczesnego nadużywania alkoholu przez osoby nieletnie.

Wiele czynników ma wpływ na obraz prezentowanego zjawiska. Można by tu mówić o takich, które mają charakter czysto formalny, że wymienię choćby różnorodność podmiotów uprawnionych na reagowanie na zjawisko picia alkoholu przez nieletnich, jak i różnorodność możliwych reakcji na taki stan rzeczy, od upomnienia po umieszczenie w izbie wytrzeźwień kończąc. Ale można też wspomnieć o czynnikach nie mających takiego oczywistego charakteru, a o którym była mowa wyżej w kontekście prawnych i społecznych reakcji na zjawisko picia alkoholu np alkoholizm dziewcząt. Niemniej nawet te częściowe dane o nieletnich zatrzymywanych w izbie wytrzeźwień jak i zasięg zjawiska sięgania po alkohol przez młodzież szkolną muszą budzić niepokój a także wyznaczać nowe zadania i obszary działań profilaktycznych.

Bibliografia

1. Alcohol Alert, nr 59, National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism, 2004.
2. Diagnoza Szkolna 2008. Przemoc i inne problemy w polskiej szkole.

²⁰ W tym na jedyny w Polsce oddział toksykologii dla dzieci w Szpitalu im. J. Korczaka w Łodzi, gdzie w 2005 roku blisko 40% pacjentów stanowiły dzieci zatrute alkoholem

²¹ W pierwszym półroczu 2003 roku przyjęto 82 nieletnich, zaś w 2004 tylko 46.

²² Jak wynika ze sprawozdania Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu o stanie prewencji kryminalnej i zadaniach realizowanych w tym zakresie przez jednostki organizacyjne policji w województwie wielkopolskim w 2007 roku, ujawniono 1216 nietrzeźwych nieletnich (dane zgodne z formularzem III/13) w tym do izb wytrzeźwień izolowano 219 nietrzeźwych nieletnich z miejsc publicznych.

3. Grant, B.F., and Dawson, D.A. Age at onset of alcohol use and its association with DSM-IV alcohol abuse and dependence: Results from the National Longitudinal Alcohol Epidemiologic Survey. *J Sub Abuse* 9, 1997.
4. Palewicz J., Społeczne uwarunkowania alkoholizmu w Polsce. Próba diagnozy, prognozy, socjoterapii, [w:] A. Podgórecki (red.), *Zagadnienia patologii społecznej*, Warszawa 1976.
5. Raport Komendy Głównej Policji: o zjawiskach patologii społecznej, stanie przestępczości i demoralizacji nieletnich oraz przedsięwzięciach w zakresie prewencji kryminalnej w 2005 roku, Warszawa 2006.
6. Sierosławski J., Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2007 r., Warszawa 2007.
7. Sprawozdanie Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu o stanie prewencji kryminalnej i zadaniach realizowanych w tym zakresie przez jednostki organizacyjne policji w województwie wielkopolskim w 2007 roku.
8. Stańdo-Kawecka B., Rozmiary i struktura dewiacyjnych zachowań młodzieży, [w:] A.Gaberle (red.) *Przestępstwa i zachowania dewiacyjne dzieci i młodzieży w Krakowie*, Zakamycze 2001.
9. Znaniecki F., *Ludzie terazniejsi a cywilizacja przyszłości*, Warszawa 2001.
10. Znaniecki F., *Socjologia wychowania. t.I*, Warszawa 2001.

Źródła internetowe

11. <http://www.parpa.pl/?sub=0&check=0>
12. http://www.browary-polskie.pl/rynek_piwa_w_polsce.php?
13. http://www.parpa.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=248&Itemid=186
14. <http://www.niaaa.nih.gov>